

Atf için / for cited: Pehlivan, M. (2023). Modern İnsanın Vahşiliğinin Aristoteles'in Erdem Kuramı Bağlamında Aşılması Üzerine, Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 5, Sayı: 12, Ağustos 2023, s.18-24.

MODERN İNSANIN VAHŞİLİĞİNİN ARİSTOTELES'İN ERDEM KURAMI BAĞLAMINDA AŞILMASI ÜZERİNE

Meriç PEHLİVAN*

ÖZET

İnsan, hem dinsel hem de bilimsel kodlamalar ışığında en yüksek varlık olarak kabul edilir. İnsanın ürettikleri ve kurduğu sistemli medeniyetle kendini ispat ettiği düşünülmektedir. Ancak dünyanın geldiği son nokta göz önünde bulundurulduğunda, bu iddialara şüpheyle yaklaşmak gerektiğinin vurgulanma zorunluluğu ağır bir yük gibi sırtımıza biniyor. Çünkü büyük bir teveccühle bahsedilen insan türünün, yine büyük bir şaşkınlıkla karşılanan "vahşi" bir yaşamın baş aktörü olma özelliği de açıkça devam etmektedir. Yüzyıllar önce büyük filozof Aristoteles tarafından erdem ve mutluluk reçetesi hazırlanmış olan insanın, hala bu rehberliği anlayamamış olması, dünya adına oldukça üzüntü vericidir. Bu çalışma, Aristoteles'in erdem kuramını aktarma ve akabinde modern insanın bu kuram çerçevesinde davranış değişikliğine gitmesi gerektiğinin altını çizme misyonuyla yeni bir yol açma gayesi taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, erdem, mutluluk, vahşilik.

JEL Sınıflandırma Kodları: A13, B51, Z1.

ON THE OVERCOMING OF MODERN MAN'S BRUTALITY IN THE CONTEXT OF ARISTOTLE'S THEORY OF VIRTUE

ABSTRACT

Human is considered the highest being in the light of both religious and scientific coding. It is thought that man has proven himself with what he has produced and with the systematic civilization he has established. However, considering the end of the world, the necessity of emphasizing that these allegations should be approached with skepticism is like a heavy burden. Because the human species, which is mentioned with great interest, clearly continues to be the main actor of a "wild" life, which is also met with great surprise. It is very sad for the world that the man, whose prescription of virtue and happiness was prepared by the great philosopher Aristotle centuries ago, still has not understood this guidance. This study aims to open a new way with the mission of conveying Aristotle's theory of virtue and then emphasizing the need for modern people to change their behavior within the framework of this theory.

Keywords: Aristotle, virtue, happiness, brutality.

JEL Classification Codes: A13, B51, Z1.

GİRİŞ

Ahlak felsefesi, felsefenin ahlaki konu edinen disiplini olarak; bir yönüyle ödev, sorumluluk, yükümlülük, gereklilik, erdem gibi ahlaki konuları analiz edip doğruluk, yanlışlık, iyi ve kötü ile

* Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yalvaç Meslek Yüksekokulu, Dr.Öğr.Üyesi,
mericpehlivan@isparta.edu.tr / ORCID: 0000-0002-8141-4998

ilişkili olan ahlaki yargıları ele alırken; diğer yönüyle ahlaki eylemin doğasını ortaya koyar ve iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğine ilişkin yargılarda bulunmaya çalışır (Cevizci, 1999:18). Ahlak felsefesini temel sorusu, “Bir davranışı ahlaki kılan ölçüt nedir?” sorusudur. Felsefe tarihi boyunca düşünürler ve ilim insanları bu soruya cevap aramak durumunda kalmışlar, ahlak felsefesi açısından yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Ahlak felsefesi, hemen hemen her filozofun sisteminde yer verdiği bir alt disiplin olmuştur ve her biri çeşitli temel kavramlar etrafında ahlak anlayışlarını temellendirmiştir. İnsanın iyi bir yaşam sürmesi, üst iyiye ulaşmanın yollarının aranması, mutluluğa götüren eyleme biçimlerinin sorgulanması gibi kaygılarla hareket eden ahlak felsefesi, insan davranışlarını iyilik ve kötülük üzerinden değerlendiren bir disiplindir.

Çağımız insanının yaşadığı bireysel ve toplumsal problemlerin hemen hemen hepsinin temelinde ahlaki kodlamaların hatalı olması ve ahlak felsefesi yapma becerisinin eksikliği yatmaktadır. İnsanlık birçok şeyi becerebilmiş olmasına karşın, doğru düşünmeyi, eylemler hakkında düşünmeyi ve ahlaki yapılanmayı isabetli kavramlar üzerinden kurmayı hala becerememiştir. Bu çalışmada *vahşilik* terimi altında göndermede bulunulacak olan sorunun temelinde de, insanın ahlaki hala yanlış algılıyor olmasıdır.

Ahlak davranışın ilmidir. Davranışın bilimi olan ve davranışı *normal* ve *anormal* olarak değerlendiren psikolojiyle aynı yolu farklı araçlarla yürüyen bir ilim olarak ahlak, davranışları *iyi* ve *kötü* kavramlarını temele alarak kategorilendirir. Bunu yaparken de özelde bireyi ama büyük resim açısından bireyin içinde bulunduğu toplumu değerlendirir. Ahlak felsefecilerinin hepsinin nihai amacı, tek tek bireylerin eylemlerinden hareketle toplumun genel üst iyiliğe erişmesinin yolunu göstermek olmuştur. Günümüzün evrensel en büyük problemlerinden birinin vahşilik ve “öteki”ne karşı zorbalık olduğu genel kabulünden yola çıkarak bizler de bu problemin çözümünde bir felsefeci önderliğinde genel davranış biçiminin değişmesi ve düzenlenmesinin üzerinde durmak istedik. Ödev ahlakının gösterdiği biçimde, herhangi bir eylemden doğrudan ve dolaylı olarak etkilenecek her bireyin ve hatta her canlının hesaba katılarak eylemde bulunma gerekliliği göz önünde bulundurulacak olursa, her bireyin kendi iç dengesini ve Aristoteles’in *orta* dediği noktayı bulma zorunluluğu kuşkuya yer bırakmayacak biçimde göz önüne gelecektir. Her birey kendi iç dengesini ve ortasını bularak eylemde bulunacak olursa, vahşilik ve hak gaspı sorunu kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Çünkü insan denen varlık özünde aynı dürtülerle hareket eden ve yine özünde ortak ihtiyaçlar çerçevesinde şekillenen motivasyonların yönlendirmesiyle yaşayan bir varlıktır. Yani aslında ne fazla ne eksik, tamı tamına aynı şekilde eyleyen varlıklarız. Neticede aynı türün üyeleriyiz ve basitçe türümüzün gereklilikleri eylemlerimizi şekillendirmede yeterli veriyi vermektedir. Dolayısıyla her bireyin kendi iç dengesi ve ortası, diğer bireyler için de ölçüt olarak rahatlıkla kabul edilebilecektir.

Aristoteles’in ahlak felsefesini ve eylemlerle ilişkili olarak kurguladığı metodu iyi anlamak ve uygulamak çok önemlidir. Modern insan, modern zamanların kendine yüklediği ama aslında özünde bulunmayan ve tam da bu sebeple eğreti duran bütün dış arzılardan arındığında elinde kalanın, bir diğeriyle aynı olan nüvesi olduğunu anlamalı ve buna göre bir eyleme rutini geliştirmelidir. Vahşiliğin ana motivasyonunun daha fazlasını elde etmek, daha güzeline ulaşmak olması; bireyi kendi ortasından da uzaklaştırmakta. Bu da bireyin erdemi ve dolayısıyla akli devreden çıkarması anlamına gelmekte. Aristoteles’in özenle kurduğu ahlak sisteminde bahsettiği ılımlılığın sağlayacağı en büyük yarar, akli devreye sokarak bireyde ve dolayısıyla toplumda ve en nihayetinde dünyada; doğaya özgü olan o muhteşem ahengi tutturmasıdır. İnsanoğlunun bu cendereden çıkmasını ve vahşilikten arınmasını sağlayacak olan budur.

1. ARİSTOTELES’İN MUTLULUK KAVRAMI ÜZERİNDEN ERDEM ANLAYIŞI

Aristoteles ahlaka ilişkin gözlemlerini *Nikomakhos’a Etik* adlı yapıtında formüle etmiştir. Filozofun ilgisini yoğunlaştırdığı temel kavramı da *erdem* olmuştur. Bunun yanı sıra Aristoteles’in erdem kuramı, mutluluk hakkındaki görüşleriyle doğrudan bağlantılıdır. Çünkü Aristoteles’e göre insan, yaşamı boyunca ortaya koyduğu her davranışını mutlu olmak ve mutluluğa erişmek adına yapar.

Dolayısıyla insan eylemlerinin bir amacı vardır. İşte bu amaç, insan eylemlerinin kendisine yöneldiği mutluluktur.

“... O halde bütün yapılanların bir amacı varsa, bu yapılan iyi olur; amaçları daha çoksa, iyi bunlar olur... Demek ki kendisi amaç olan yalnızca bir tek şey varsa, aradığımız bu olur; daha çok şey varsa bunların arasında en çok kendisi amaç olanı. Kendisi için aranan, başka bir şey için arandanan; hiçbir zaman bir başka şey için de tercih edilmeyen de, hem kendileri için hem de onun için tercih edilenlerden daha amaçtır diyoruz; hiçbir zaman bir başka şey için tercih edilmeyip, hep kendisi için tercih edilene ise sadece kendisi için amaçtır diyoruz. En çok mutluluğun böyle bir şey olduğu düşünülüyor; çünkü onu hiçbir zaman başka bir şey için değil, hep kendisi için tercih ediyoruz; ama onuru, hazzı, usu ve erdemi hem kendileri için tercih ediyoruz (çünkü hiçbir yere götürmese bile onların her birini yine tercih ederdik) hem de mutluluk uğruna, onlar aracılığıyla mutlu olacağımızı düşündüğümüz için tercih ediyoruz...” (Aristoteles, 1999:9).

Herkes doğası gereğini kendi iyisini ister. Çünkü bu iyi insanın mutluluğunun sağlayıcısıdır ve insanın ortaya koyduğu tüm eylemler bu iyiye, dolayısıyla da mutluluğa yöneliktir. Bu anlamda mutluluk kendisi için istenen, insanların sadece mutluluk olması itibarıyla kendisine yöneldiği bir şeydir. Mutluluk tek başına insan için yeterlidir ve mutluluğa ulaşmış olan insan başka bir şeye ihtiyaç duymaz.

“... Bunun böyle olduğu kendine yeterliğinden de görünüyor, çünkü kendisi amaç olan iyi kendine yeter düşünülüyor... Kendine yeter olmayı ise, tek başına alındığında yaşamı tercih edilecek kılan ve hiçbir eksiği bulunmayan şey diye kabul ediyoruz; mutluluğun da böyle bir şey olduğunu, üstelik her şeyden çok tercih edilir olduğunu ve başka şeyler arasında sayılmayacağını düşünüyoruz... Demek ki yapılanların amacı olarak mutluluk, kendisi amaç ve kendine yeter bir şey olarak görünüyor...” (Aristoteles, 1999:9-10).

Mutluluğun doğasını bu şekilde dile getiren Aristoteles, mutluluğun ne olduğu konusunu da ele almıştır. Mutluluğun ne olduğunun bilinmesini de insanın işiyle ilişkilendiren filozofa göre insanın diğer canlılarla ortak olan işlerinin dışında sadece ona özgü bir tek işi vardır; o da ortaya koyduğu eylem yaşamı. İnsanın yaşamının eyleme dayalı oluşu, insanı diğer canlılardan farklı kılan özelliğidir.

“... O halde geriye akıl sahibi olanın – bunun da akla boyun eğen olarak, bir de akla sahip olan ve düşünen olarak - bir tür eylem yaşamı kalıyor. Eylem yaşamından da iki türlü söz edildiğinden, bunun etkinlik halinde olan yaşam olduğu belirtilmeli; çünkü daha önemli diye ona dendiği düşünülüyor. Eğer insanın işi ruhun akla uygun ya da akıldan yoksun olmayan etkinliği ise ve belirli bir işin ve bu işte yetkin olanın işinin aynı olduğunu söylüyorsak... insansal iyi, ruhun erdem uygun etkinliği olur – üstelik yaşamın sonuna kadar etkinliği...” (Aristoteles, 1999:11).

İnsanın doğası gereği istediği iyi, insan varlığı için en yüksek iyi, onu bir insan kılan fonksiyonların tam ve sürekli bir tarzda hayata geçirilmesidir. Aristoteles, bu yapıldığında insan için söz konusu olan genel hale mutluluk adını verir. İnsanlar iyiye yöneldikçe mutluluğa ulaşacaklardır. Aristoteles iyiyi de dışsal, bedensel ve ruhsal olarak üçe ayırmıştır. Elbette, ruhla ilgili olanlara öncelikli olarak ve tam anlamıyla iyi demiştir. Dolayısıyla eylemler ve ruh etkinlikleri de ruhla ilgili iyiler içine girer. İnsanın yöneldiği amaç da, eylem ve etkinliklerden oluşur; böylece de dış iyilerin değil, ruhla ilgili iyilerin içine girerler. İyi yaşamının ve iyi durumda olmanın gerektirdiği de budur. Dolayısıyla mutlu kişi böylece iyi yaşar ve iyi durumda olur. Ruhla ilgili iyiye yönelmek mutluluk için söylenen her şeyi kapsamaktadır. Çünkü mutluluk ruhun bir etkinliğidir. Mutluluğa ulaşmanın yolu, insanın hayvani yönü olan ruhunun, ayırt edici yönü olan akli tarafından denetlenmesinden geçer. Ruhun düşünebilen aktif kısmı, akla uygun faaliyette bulunabildiği sürece, insan mutlu olacaktır. Mutlu insan, akla uygun eylemleri gerçekleştiren insandır.

Bir eylemin akla uygun olup olmadığını belirleyen ölçütün ne olduğunu soran Aristoteles’in cevabı erdem olmuştur ve erdem burada devreye girmiştir. Böylece mutluluk, ruhun erdeme uygun bir tür etkinliği olarak karşımıza çıkar. Erdemli davranış, ruhun akıl tarafından denetlenmek suretiyle akla

uygun faaliyet gösterip mutluluğa ulaşmasıdır. Her ne kadar mutluluğa ulaşmanın yolu ruhsal iyilere yönelmekten geçerse ve mutlu veya mutsuz olmak dışsal iyilere bağlı olmasa da, insan yaşamı bunlardan soyutlanamaz ve bunları da gerektirir. Bir insanın mutlu olduğunun söylenebilmesi için hem erdem hem de yaşamın tamamı gereklidir. Yaşamda pek çok değişikliğin olduğu göz ardı edilmemelidir. Ancak mutluluk için esas olan, erdeme aykırı olmayan etkinliklerde bulunmaktır. Mutlu kişide bulunacak olan şey, yaşam boyu daima ve herkesten çok erdem uygun şeyleri yapmak ve görmek, dış etkilere en iyi ve en uygun biçimde katlanmak, gerçek anlamda iyi ve dört dörtlük bir kişi olmaktır.

“...O halde gelişigüzel bir süre için değil, yaşam boyu amacını kendinde taşıyan erdeme göre etkinlikte bulunan ve dış iyilere de yeterince sahi olan kişiye mutlu dememize engel olan bir şey var mı? Yoksa gelecek bizim için belirsiz olduğundan, mutluluğu da her şey için her bakımdan amaç olarak ve kendisi amaç olarak koymuş olduğumuzdan buna; ‘ve böyle yaşayacak ve söylediğimiz şekilde ölecek olana’ diye eklememiz mi gerekiyor? Bu böyleyse, yaşayanlardan bu söylediklerimize sahip olanlara ya da sahip olacak olanlara kutlu diyeceğiz; ancak onlara kutlu insanlar diyeceğiz...” (Aristoteles, 1999:18).

Erdem, ilgili kişinin karakter özelliklerinin her zaman ve daimi olarak iyi ve doğru eylemlerde bulunmaya yatkınlık durumudur. Erdem, bir eylemin kendisinden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği karakter özelliğidir. Erdemlilik, ruhun akli olmayan kısmıyla akli kısmının arasındaki doğru ilişkidir. *“Erdemli bir ruh, iyi düzenlenmiş bir ruhtur.”* (Thilly, 2000:170).

Aristoteles erdemleri *düşünce erdemleri* ve *karakter erdemleri* olmak üzere ikiye ayırmıştır. Düşünce erdemleri eğitimle kazanılır, anlamak ve keşfetmekle ilgilidirler. Bu erdemler eğitimle oluşup geliştikleri için, tecrübe ve zaman gerektirirler. Aristoteles’in esas üzerinde durduğu karakter erdemleri ise, alışkanlıkla edinilen erdemlerdir. İnsanın bunları kazanma yetisi insanda mevcuttur. Bu yeti sayesinde bu erdemler uygulamaya dökülür, benimsenir, sabitlenir ve böylece alışkanlık haline gelir. Alışkanlıkla da tam olarak geliştirilirler ve benzer etkinlikler böylece karakter özelliklerini oluştururlar. Karakter erdemlerinin ana niteliği, iki aşırı uç arasındaki ortayı bulma sonucu gerçekleşmeleridir. Bu erdemleri belirleyen ölçüt, eylemlerde ölçülü olma durumudur. Yeni karakter erdemi, doğru bir kural tarafından belirlenen orta haldir. Karakter erdemlerinin özü, eylemde doğru olan ortayı bulmaktır. Ruhun akıldan yoksun olan kısmı, insanı ihtirasların peşinden koşmaya iter, daima aşırılıklara yöneltir; ortayı bulmaya yarayan doğru görüş ise, ruhu aklın denetimi altına girmeye sevk eder. Böylece ruh, iki aşırılığın ortasındaki doğruyu bulur ve bu doğruyu yapa yapa alışkanlık edinir. Aristoteles doğru ortayı ve ölçülü eylemleri incelerken birçok erdemden bahsetmiştir. Buna göre cesaret, gözü karalık ile korkaklığın; cömertlik, savurganlık ile cimriliğin; adalet, haksızlık yapma ile haksızlığa katlanmanın; dengelilik, öfke ile sükunetin ortasıdır.

“...Her şeyden kaçan, korkan ve hiçbir şeye dayanamayan korkak; hiçbir şeyden hiçbir şekilde korkmayan, her şeyin üzerine giden cüretli olur. Aynı şekilde her hazı tadan ve hiçbirinden uzak kalmayan haz düşkün; yabancı gibi hepsinden kaçan ise duygusuz oluyor. Ölçülülük de yiğitlik de aşırılık ya da eksiklik yüzünden bozulur, orta olma ile korunur... Hazlardan uzak kalmakla ölçülü oluyoruz, ölçülü olmakla da onlardan daha çok uzak kalabiliyoruz... Korkutucu şeyleri önlemeye ve onlara karşı dayanmaya alıştıkça yiğit oluyoruz, yiğit olmakla da korkutucu şeyler karşısında daha çok dayanabileceğiz...” (Aristoteles, 1999:26).

İnsanlar doğru ortayı bulup ona göre hareket etmek suretiyle erdemleri karakter özellikleri haline dönüştürürler. Yapılanlar ölçülülük çerçevesinde yapılıyorsa haz, ölçülülüğe aykırı yapılıyorsa acı duyulacaktır. Yapılanların ardından gelen haz veya acı, karakter özelliklerinin belirtisidir. Dolayısıyla karakter erdemleri hazlarla ya da acılarla ilgilidir ve bu yüzden insan, eylemlerini de haz veya acıya göre düzenler. Bununla beraber bir insanın haz karşısında durması acı karşısında durmasından çok daha zordur ve zor olanı başarmak çok daha iyidir. Nitekim erdem de daha zor olanla ilgilidir.

Aristoteles karakter erdemleri ile ilgili yaptığı bu değerlendirmeleri düşünce erdemleri için de yapmıştır. Zaten aklın ölçülü olmayı ve orta yolu bulmasını sağlayan da düşünce erdemleridir. Bu

erdemler doğrudan doğruya akılla ilgili ve fiiliyatta akla dayanan eylemleri içerir. Düşünce erdemleri teorik aklın erdemleridir, bilen aklın ürünüdürler. İnsanın akıllı özü de en yüksek olgunluğa bilgide eriştiği için düşünce erdemleri en yüksek erdemler olarak tam bir mutluluğun sağlayıcısıdır (Gökberk, 1999:81). Düşünce erdemleri, teorik bilgelikle belirlenip en yüksek nesnelere yönelen erdemlerdir. Ruhun akıllı kısmının başka hiçbir amaç gözetmeksizin sadece bilgeliği istemesiyle, mutlak hakikate salt hakikat olması itibarıyla yönelmesi sonucu oluşan bu erdemler, insanı tanrıya yaklaştıran erdemlerdir.

Aristoteles'in erdem kuramı, insan psikolojisiyle çok yakından ilişkilidir. Aristoteles her varlık gibi insanın da yöneldiği bir amacı olduğunu saptamıştır. Bu amaç, insanın kendisi için yaratılmış olduğu bir amaçtır, iyinin gerçekleştirilmesidir. İnsan varlığı için en yüksek iyi ise, insanı insan kılan özelliklerin tam ve sürekli bir biçimde hayata geçirilmesidir. İşte bu gerçekleşirse, insan mutlu olacaktır. Bu çerçevede Aristoteles'e göre insan eylemlerinin amacı mutluluktur. Her ne kadar mutluluk dış koşullara bağlı olsa da, ahlak felsefesinin ve Aristoteles'in ele aldığı mutluluk insanın iyiyi gerçekleştirmesidir. İnsanın özü de akıldır ve insan, aklının etkinliği ile mutlu olabilir. Dolayısıyla mutluluğa ulaştıracak erdem, insanın aklını çalıştırabilecek yetide olmasıdır.

2. MODERN İNSANIN VAHŞİLİĞİ

Erdem, tercihler doğrultusunda beliren akıyla hareket eden insanın belirlediği ve o insana özgü orta yolu bulmayı sağlayan karakter özelliğidir. Erdem, ortayı bulup onu tercih etmektir. Öte yandan bazı eylemler için bir orta hiçbir şekilde söz konusu olmaz; çünkü bu eylemler doğaları gereği, kendilerinde her zaman kötüyü ve kötülüğü barındırırlar. Buna göre hırsızlık, kin, cinayet kendinde ve kendi başına kötüdür (Cevizci, 1998:143). Vahşilik de karşımıza tam da burada çıkar. İnsan kendinde ve kendi başına kötü olan eylemleri her tercih edişinde ve dolayısıyla tercih ede ede vahşileşmekte ve vahşiliğin doğasını içselleştirmektedir.

“Vahşi” kelimesi genellikle doğada, yaban hayatın içinde yaşayan hayvanlar için kullanılan bir kelimedir. Metaforik olarak insana yüklendiği de olur ki, o zaman kastedilen “uyumsuzluk” benzeri bir davranış biçimidir. Günümüz modern insanının, uygarlıkla çoktan tanıştığı ve kendisine medeni yaşam alanları kurarak, muasır seviyeye ulaştığı gerçeği gün gibi ortadayken; insan için “vahşi” kelimesinin mecazi kullanımdan öteye geçmemesi doğal olarak beklenmektedir. Ancak maalesef yaşananlar bunun tam tersine işaret etmektedir.

Aristoteles'in neden ve nasıl eylemesi gerektiğini yukarıda tane tane anlattığı insan, aklının rehberlik ettiği ruhunun ulaşmaya çalıştığı erdemli yaşamı hayata geçirmek konusunda, tarihin her aşamasında başarısız olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. İnsan eylemlerinde kendini resmediyorsa (Schiller, 2020:87), modern zamanın insanı vahşileşmenin, barbarlaşmanın, gaddarlaşmanın ressamı olmuş demektir. Burada kastedilen; “ilkellik” in beraberinde getirdiği, ilk insanların şartlarındaki gereklilik icabı ortaya konan, yaşam mücadelesinin zorunlu kıldığı ve doğayla savaşta galip çıkmayı sağlayan vahşilik değildir. Burada kastedilen; Aristoteles'in salık verdiği erdem için didinme ve eyleme öğretilerinden vazgeçerek, hem de böylesine uygar bir seviyede olmaya rağmen, doğası gereği kötü olanın tercih edilmesi sonucu ortaya çıkan salt vahşiliktir. İnsanı, o çok övülen varlık olmaktan çıkaran, duyguların ilkelere hakim olmasıyla kendini gösteren gaddarlıktır burada kast edilen. Günümüzün normalleştirilen ve hatta takdir gören ahlak anlayışına göre, bencilce bir bireysellik üzerinden yaşanan ilişkiler, insanı katıksız bir zorbalık çerçevesinde eylemde bulunmaya alıştırmakta ve hatta zorlamaktadır.

“Egoizm, en süzme dostluğun bağrında sistemini kurmuştur ve hepimiz bir tek gönül kurtarmadan toplumun bütün hastalıklarını ve zorlamalarını deneyimliyoruz... Alayın asil duyguları ezdiği, yangında bir şehirden kaçtırmışçasına herkesin yıkıntudan yalnızca kendi servetini kurtarmaya çalıştığı zamanlardayız.” (Schiller, 2022: 63).

Egonun hizmetine sunulmuş bir ilişkiler ağı içerisinde yaşam sürmek zorunda kala kala, kendisi de bu çarkın bir parçası olmayı normalleştiren insan türü; hayatta kalmanın ölçütleri, eski zamanlardaki değişkenlerden çok daha konforlu olsa bile vahşilik alışkanlığını bırakmadan yüksek varlık namına hiç de yakışmayan bir davranış biçimi içinde bulunmaktadır. Sanat, bilim, spor yapan; teknolojik anlamda gidilebilecek son noktaya gitmiş olan; modern çağın bütün gerekliliklerini gerçekleştirmiş olan insan ile hala savaşıyor, hala talan eden, hala vahşice öldüren, tabiatı hala kırıp geçiren, başka türlerin ve hatta kendi türünün elinden yaşam alanlarını gasp ederek alan insan aynıdır. Bir salgın hastalık gibi bencilliğin, hırsın, fırsatçılığın itibar gördüğü bu yenedünya düzeni ve onun yaşam felsefesinin beraberinde getirdiği tek şey, katıksız ve dayanılmaz bir vahşilikten başka bir şey değildir. Böylesine bir hızlı döngü ve “öteki” nin önüne geçme dayatması neticesinde insan, gaddarca bir döngünün içinde “hayatta kalan” olmaya çalışmaktan başka çare bulamamaktadır.

Siyasi yönetim biçimlerinin ve toplumsal kodlamaların da desteğiyle ve tabiri caizse “işine gelmesi”yle; kitlesel karşılığını da bulan vahşilik, insanı; çıkışı olmayan bir döngünün içine sokmaktadır. İnsan hem av hem avcı durumunda kalarak, buna uygun yaşamsal kodlar geliştirmeyi öğrenmeye mecbur bırakılmaktadır. İçinde bulunduğumuz çağın gereği ulaştığımız konforun, rahatlığın ve teknolojik desteğin insanı tam tersi yönde, daha uygar, daha sakin, daha kendini gerçekleştirmiş biçimde konumlandırması beklenirken; tam aksine daha da vahşileştirmesinin tek açıklaması; Aristoteles’in ısrarla güdümü altında kalmamız gerektiğinin altını çizdiği, akıl ve orta yol rehberliğinden ayrılmış olmamızdır.

Aklın kontrolü altındaki ruhun orta yolu gerçekleştirerek erdem üzerinden eylemde bulunması, sadece felsefi bir öğretilerden ibaret değildir. İnsanın düstur edinmesi gereken ve aslında doğası gereği de hiç yabancılıktan ortaya koyabileceği bir davranış biçimidir. Çünkü özümüz itibarıyla, dış ilineklere ve modern zamanın bize eklemlediklerinden soyutlanıp fitratımıza döndüğümüzde görürüz ki; aslında programlanmamızdaki geçerli kod, ılımlılık, yani itidaldir. Aristoteles’in “orta” diyerek kast ettiği, zaten insanın yaradılıştan beraberinde getirdiği alışkanlıklardır. Daha fazlası, daha iyisi, daha güzeli; ortanın ihlali başka bir şeye neden olmayacaktır. Çünkü birisi için daha iyi, daha güzel ya da daha fazla olan şey, bir başkası için daha aza, daha kötüye veya daha çirkine sebebiyet verecektir. Dolayısıyla o başkasının maruz kaldığı vahşilikten öteye geçmeyecektir. Tabiatta hiçbir başka canlının, bir diğerini ihlal etmemesi; hiçbir canlının bir diğerinin haklarına ve yaşam alanına müdahale etmemesi bunun olabirliğinin bir kanıtıdır. İnsan için de bu mümkündür. Tam tersinin geçerli olması, insan türünün bir kandırmacasından, kendini haklı çıkarmak için uydurduğu bir kurmacadan başka bir şey değildir.

Mutluluğun, ruhun erdeme uygun etkinliği olduğunu savunmak zaten vahşiliğin kendiliğinden ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Çünkü erdem, eylemin akla uygunluğudur ve hiçbir akıl, hiçbir akli çıkarım bir insanın bir diğeri üzerinden kazanç sağlayacağını salık vermez. Rasyonalite, insanın türdeşleri üzerinden ya da diğeri türler üzerinden yaşam alanı ya da konfor alanı sağlayacağını değil, aksine türdeşleriyle ve diğeri türlerle birlikte hareket ettiği sürece başarılı mücadele vereceğini salık verir. Tabiat ve kozmos bir bütündür ve herhangi bir parçasının bir diğerinden üstünlüğü ya da hak fazlasına sahip olma ayrıcalığı söz konusu değildir. Tabiatdaki dengenin korunması, insanın kendi içindeki orta yolu korumasıyla alakalı bir yapı sergilemektedir. Bu noktada bireylerin kendi orta yollarının ne üzerinden belirleneceği sorunsalı karşımıza çıkabilir ya da birileri tarafından zorlayarak ortaya çıkartılabilir. O zaman da doğanın rehberliğinde hareket edeceğiz ve aslında doğanın bir parçası olduğumuzu tekrar hatırlayacağız. Modern zamanlar, bizim doğadan kopmamız anlamına gelmemektedir. Hatta tam tersi, modern zamanlardaki kopmalar, yabancılaşmalar, tükenmişlikler; bizim fitratımıza dönmemizi sağlayacak itici güçler olmalıdırlar. Aristoteles’in kastettiği ortayı bulmak için, tabiatın dengesine bakmak yeterli olacaktır.

Vahşiliğin kendini en çok gösterdiği zamanlar, dengenin en çok yitirildiği, dengeden en çok uzaklaşıldığı zamanlar olmuştur. Eldeki yeterince çok ve iyi olmasına rağmen, daha fazlası için mücadeleye girilen zamanlar, insanoğlunun en gaddarlaştığı zamanlar olmuştur. İnsanoğlunun böylesine çağdaş bir tarihsel dönem içinde artık kendini gerçekleştirme devri gelmiştir. İhtiyaçlar

hiyerarşisinin birinci basamağı çoktan aşılmıştır. Artık kendi iç dengemizi korumak suretiyle, doğal dengeye entegre olabilmenin, talan etmeyi bırakmanın vakti gelmiştir. Aristoteles'in savunusundaki gibi, orta yolu bulmalı ve eylemde bulunurken o ortayı ölçüt olarak almalıyız.

SONUÇ

Felsefe, ilimlerin ilimi ve düşüncenin sistemli yapılanmasıdır. Günümüz biliminin ve ilimlerinin hepsi ve hatta sanatsal bütün yapıp etmeler, temellerini felsefede bulur. Kendi içindeki birçok alt disiplinle, insan zihninin tarihsel yolculuğunun yürütücüsü daima felsefe olmuştur. Ahlak felsefesi de, en önemli ve ayırt edici özelliklerinden biri eylemek olan insanın eylemlerini anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Hemen hemen her düşünür sisteminde, ahlaka yer vermiş, ahlakla ilgili görüşler ortaya koymuştur. Aristoteles de bunlardan biridir. Aristoteles'in ahlakla ilişkili görüşleri oldukça kapsamlı ve aydınlatıcıdır. Ahlak felsefesi alanında geniş çaplı gözlem yapan ve yazan filozoflardan biri olmuştur Aristoteles. İnsanın nasıl eylediğini, eylerken neleri göz önünde bulundurması gerektiğini enine boyuna anlatmıştır. "Erdem" ve "mutluluk" kavramlarını temel kavramları yapmış, bu kavramlar üzerinden eyleyen insana yol göstermiştir.

Modern zamanlar, insanın her anlamda ilerlemesi ve yol alması gereken zamanlar olmalıyken; ne yazık ki, doğayla ve türdeşlerle ilişkiler anlamında geriye gidilen hatta ilk zamanlardan bile daha barbar olunan zamanlar olmuştur. Bu bakımdan bir yol göstericiye ihtiyaç duyulması söz konusu olduğunu düşünüyoruz. Felsefe tarihinde her düşünürün sistemi her konuda kılavuzluk etmek bakımından kıymetlidir ancak biz bu çalışmamızda Aristoteles'in öğretisini daha anlamlı bularak, bu sorunu onun ışığında değerlendirdik.

Erdem, akıl denetimindeki ruh ve neticede ulaşılabilecek nihai amaç mutluluk bağlamında oluşan üçlü sacayağı değerlendirildiğinde; insanın orta yolu bulup ona göre eylemeyi öğrenmesiyle sorunun kaynağından çözüleceği kanaatindeyiz. İnsanın bütün vahşiliğinin temelindeki doyumsuzluk ve bencillik ancak kendi içindeki denetim mekanizmasının devreye girmesiyle ve dengeye ulaşmayı öğrenmesiyle mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aristoteles, (199), *Nikomakhos'a Etik*, Saffet Babür (Çev.), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Birinci Baskı.
- Cevizci, A. (1998), *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Asa Kitabevi, Bursa.
- Cevizci, A. (1999), *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, Üçüncü Basım.
- Gökberk, M. (1999), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, Onuncu Basım.
- Schiller, F. (2020), *İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine*, Gürsel Aytaç (Çev.), Fol Yayınları, Ankara.
- Thilly, F. (2000), *Felsefenin Öyküsü*, Cilt 1, İ. Şener (Çev.), İzdüşüm Yayınları, İstanbul, Birinci Basım.